COMUNA VÂRFURILE

Denumiri

Vârfurile: *Chuch, Ciuci, Chwch, Halmágycsúcs*;

Avram Iancu: *Aciua, Acsva, Alsóacsva, Felseaczwa, Magyaracsva,* Nemesacsova;

Groşi: *Gross, Halmágygoros*;

Lazuri: *Lazulfalva, Nagylazul, Irtásfalu*;

Măgulicea: *Magulcha, Magwlyscha, Magurich, Kismaglód*;

Mermeşti: *Mermesd*;

pentru localitatea Poiana: *Nagypojana, Csúscmező;*

pentru localitatea Vidra: *Wydra*.

II. Coordonate geografice – aşezare geografică, hotare

Comuna Vârfurile este situată în estul judeţului Arad la 132 km de oraşul Arad pe DN 76. Se află la **46°21′19″N 22°31′19″E**. Ea are în componenţă localităţile Avram Iancu, Groşi, Lazuri, Măgulicea, Mermeşti, Poiana, Vidra şi reşedinţa de comună Vârfurile.

Scurt istoric

Cele mai vechi urme de locuire pe cursul superior al Crişului Alb datează încă din neolitic. Dovadă stau descoperirile de la Iosaş aparţinând culturii Starcevo-Criş. Menţionăm situl arheologic de la Iosaş deoarece el se situează cel mai aproape din punct de vedere geografic de comuna Vârfurile (aproximativ 20 km). Pentru perioada romană, profesorul Traian Mager vorbeşte despre urmele unei vechi mine romane la Aciuţa (10 km de Vârfurile).

În anul 1390 sunt atestate documentar câteva unităţi teritoriale româneşti de tip administrativ numite districte *(districtus olachales).* Alături de districtul Almăj, Obârşia Crişului, Arăneag, Cladova, Baia de Criş, se numără şi districtul românesc al Ciuciului (Vârfurile). Cam la aceeaşi perioadă (secolele XIV – XV) se referă şi profesorul Traian Mager când pomeneşte existenţa a trei cnezate în zona Hălmagiului (în funcţie de cei trei afluenţi care se varsă în Crişul Alb): cnezatul Hălmagiului, al Ciuciului şi al Aciuţei (El crede că ar mai fi existat un cnezat montan în zona Brusturi, Sârbi, Luncşoara)

Următoarea atestare documentară este din anul 1427, când aflăm că Ciuciul (scris Chwch) făcea parte din marele domeniu al cetăţii Şiria. De la această dată informaţiile referitoare la Ciuci sunt mai dese şi se referă la diverşi proprietari. Astfel, în anul 1439 localitatea era în posesia lui Gheorghe Brancovici, în 1441 a familiei Marothy, în 1442 a lui Berini, pentru ca în 1444 să ajungă în stăpânirea lui Iancu de Hunedoara. Urmează apoi, în 1447 famila Banffy. În anul 1464 Vârfurile (Ciuci) apare ca voievodat, alături de voievodatele Cladova, Arăneag, Hălmagiu şi Ribiţa ca aparţinând marelui domeniu al cetăţii Şiria. În anul 1510 găsim Vârfurile în posesia marchizului George de Brandenburg iar în 1551, a nobilului Kendy. Existenţa unui voievodat în această regiune este susţinută şi de informaţia conform căreia, în anul 1514, în timpul războiului ţărănesc condus de Gheorghe Doja, garnizoana cetăţii Şoimoş se răscoală sub conducerea voievodului de Ciuci.

După bătălia de la Mohacs începe ofensiva otomană şi în comitatele Arad şi Zărand. Astfel, la 1566 cetăţile Şiria, Pâncota, Ineu şi Dezna sunt ocupate de turci. La Ciuci, se pare că a existat o fortificaţie din „palancă” (lemn) deoarece la 1566 este menţionat Nicolae Csicsy care reuşeşte să oprească înaintarea turcilor. Totuşi în anul 1585 turcii reuşesc să cucerească Zărandul, până la Vârfurile. Ciuciul se va menţine ca reşedinţă a unei circumscripţii din domeniul mai vast al Hălmagiului şi în secolul următor. Este pomenit din nou în anul 1629 când, împreună cu Hălmagiul aparţinea lui Gabriel Bethlen, principe al Transilvaniei şi se pare că va rămâne în proprietatea acestei familii până la mijlocul secolului al XIX-lea.

După anul 1683, habsburgii reuşesc să îi alunge pe turci din Ungaria, ajungând în scurt timp şi în zonele comitatelor Aradului şi Zărandului. Pacea de la Karlowitz din anul 1699 a

consfinţit succesul habsburgilor în această parte a Europei. Noua administraţie habsburgică va aduce însă modificări în organizarea terirtorială a comitatelor Arad şi Zărand. Vârfurile (Ciuci) va face parte din comitatul Zărand şi într-o primă fază acest comitat va fi subordonat Consiliului Locotenţial de la Buda înfiinţat în anul 1724 şi subordonat Cancelariei aulice ungare de la Viena. În anul 1744 o mare parte din comitatul Zărand va trece în componenţa comitatului Arad (cercurile Ineu şi Zărand). Ciuciul va rămâne în comitatul Zărandului care va face parte din Pricipatul Transilvaniei.

Administraţia habsburgică va ordona la 1715 şi 1720 „conscrierea nominală a contribuabilior" din această zonă. Datele pe care le avem, din anul 1720, indică, pentru localitatea Vârfurile un număr de 15 gospodării (cu 15 iobagi), la Măgulicea 5 gospodării (5 iobagi), la Vidra 18 gospodării (18 iobagi), în Lazuri 7 gospodării (7 iobagi), la Groşi 3 gospodării (3 iobagi), la Avram Iancu 9 gospodării (9 iobagi) şi la Poiana 5 gospodării (5 iobagi). Populaţia era în întregime românească.

Apartenenţa comitatului Zărand (cu localităţile sale) la Transilvania a însemnat o stare de iobăgie mai împovărătoare, spre deosebire de iobagii din comitatul Arad care aparţinea Erariului (Statului). Mulţi dintre iobagii de aici preferau să se stabilească în comitatul Arad pentru a scăpa de sarcinile feudale. Unii dintre ei apucau calea lotriei. (La Vârfurile a şi existat un loc numit „Moara lotrilor").

O altă problemă cu care se confruntau locuitorii comitatului Zărand era propaganda religioasă catolică. În urma unei puternice rezistenţe a populaţiei (care în această regiune era aproape în întregime de religie ortodoxă) împotriva politicii de catolicizare dusă de Curtea de la Viena, se va ajunge în anul 1754 la declanşarea unei anchete care să ceară părerea locuitorilor satelor prin care să îşi decline apartenenţa la religia ortodoxă sau greco-catolică. Astfel în ziua de 16 mai 1754, locuitorii satelor Ciuci, Măgulicea, Lazuri, Groşi, Vidra, iar în 17 mai Aciua şi Poiana sunt convocaţi în faţa anchetei şi vor opta pentru menţinerea străvechii religii ortodoxe. În urma acestor evenimente conflictul a fost aplanat.

Răscoala lui Horea din anul 1784 va cuprinde întreg comitatul Zărandului, prin urmare şi localităţile Vârfuri, Măgulicea, Groşi, Avram Iancu, Mermeşti, Poiana, Lazuri, Vidra. Această răscoală este, probabil, şi una dintre cauzele datorită cărora comuna Vârfurile şi satele aparţinătoare nu au fost afectate de sistematizarea („tragerea la linie" a satelor) de la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, gândită şi pusă în practică de către administraţia austriacă într-o serie de localităţi din Câmpia Aradului, dar şi de pe Valea Crişului Alb (până la Gurahonţ). Lipsa acestei sistematizări a făcut ca localităţile de aici să se dezvolte oraganic păstrând specificul locuirii româneşti.

Un moment important l-a reprezentat desfiinţarea iobăgiei la 1848 şi consfiinţită prin patenta imperială din 1853. Urmare imediată a acestui eveniment a fost o îmbunătăţire permanentă a vieţii materiale a ţărănimii. Acest lucru se poate observa din analiza traiului cotidian, făcându-se o comparaţie între organizarea gospodăriilor ţărăneşti înainte de desfiiţarea iobăgiei şi după Patenta imperială din 1853. Printre altele, Patenta din 1853 dispunea că *„... parcelele de pământ şi pădurile folosite de către iobagi să treacă în proprietatea acestora, drept răplată pentru serviciile prestate, - şi din pădurea folosită de către iobagi până la 1 ianuarie 1848, - să se defalce pentru aceştia o porţiune corespunzătoare.(...)Astfel au luat fiinţă composesoratele de pădure a foştilor urbarialişti".*

Se vor înfiinţa astfel composesorate de pădure la Ciuci (cu o suprafaţă de 1536,198 iugăre), la Lazuri (4259 iugăre), la Vidra (653,529 iugăre) şi Măgulicea (783,1282 iugăre).*(Suprafeţele de pădure ale composesoratelor sunt înainte de aplicarea Reformei Agrare din 1921, dar ele au rămas nemodificate şi după această dată).*

Un moment de relaxare pentru viaţa românilor din comitatul Zărandului îl reprezintă perioada dintre 1861 – 1876, când, urmare a diplomei imperiale din 20 octombrie 1860 şi românii (alături de toate popoarele din imperiu) puteau sa-şi aleagă funcţionari şi să-şi

decreteze limba proprie în administraţie, ca limbă oficială. Este perioada când se înfiinţează Liceul românesc de la Brad, se emit acte în limba română, prefectul comitatului Zărand este un român Ioan Piopş (până la 1868), urmat apoi de contele Haller (dar conducerea efectivă o aveau vicecomiţii dr. Iosif Hodoş şi Amos Frâncu). Pentru a se opune politicii de maghiarizare, locuitorii satelor româneşti continuă să pună prenume de origine latină copiilor, prenume care nu puteau fi maghiarizate. În Comuna Vârfurile şi satele aparţinătoare (dar, de fapt în tot comitatul Zărandului) prenume cum ar fi Traian, Lucreţia, Corneliu, Letiţia, Olimpia, Laurian, Vespasian, Vicenţiu, Nerva, Iustin etc., pot fi întâlnite şi astăzi.

Din păcate, după anul 1867, odată cu înfiinţarea monarhiei Austro-Ungare, se reia opera de maghiarizare şi presiunile asupra administraţiei româneşti din comitatul Zărandului. În anul 1876, prin legea XXXIII, acest comitat va fi desfiinţat şi împărţit între comitatele Arad şi Hunedoara (plasa Hălmagiului cu 34 de localităţi va trece la comitatul Arad, iar plasele Baia de Criş şi Brad vor trece la comitatul Hunedoara). Vârfurile cu satele aparţinătoare vor fi repartizate comitatului Arad. Construirea căii ferate Arad – Brad, finalizată în anul 1896, va duce la o creştere economică pentru localităţile prin care va trece. Şi localitatea Vârfurile va avea o gară pe acest tronson de cale ferată. De menţionat că pentru a se face legătura cu această localitate a fost nevoie de construirea unui pod metalic peste Crişul Alb şi a unui tunel (lucrare realizată de meşteri pietrari din nordul Italiei).

În luna februarie 1919, pe tronsonul Gurahonţ – Vârfurile – Hălmagiu, se vor duce lupte grele între Garda Naţională Română de la Hălmagiu şi armata maghiară. Armata maghiară dispunea de un tren blinadat cu 6 tunuri, pe care îl folosea pentru a cuceri localităţile de pe cursul superior al Crişului Alb. De aceea, gardiştii români se văd nevoiţi să mineze şi să distrugă podul de cale ferată de la Vârfurile. Se dau lupte la Vârfurile şi la Leasa. Gardiştii au reuşit să stopeze înaintarea trenului blindat. Lupte se dau pe tot parcursul lunuii februarie şi martie, armata maghiară reuşind să ocupe în final, Vârfurile şi Hălmagiu. La 31 martie armata română va elibera Hălmagiul, apoi la începutul lui aprilie Ciuciul, continuând ofensiva spre oraşul Arad.

După anul 1919 se instaurează administraţia românească în zonă, iar din 1921 se trece la aplicarea legii de Reformă Agrară. Localităţile Ciuci (Vârfurile), Poiana, Aciua (Avram Iancu), Vidra, Lazuri, Mermeşti, Măgulicea şi Groşi vor ţine de Plasa Hălmagiu. Ele îşi vor păstra intacte suprafeţele de pădure şi de păşune, în urma Reformei Agrare fiind expropriată doar suprafaţa de 2200 jug., proprietate a lui Ioan Harkany din localitatea Lazuri. Aceasta va trece în proprietatea statului român.În anul 1926, localitatea Ciuci îşi va schimba denumirea în Vârfurile, iar Aciua în Avram Iancu.

De libertatea de a se exprima şi a scrie în limba română, va profita din plin profesorul Traian Mager, om al locului (născut la Bodeşti, nu departe de comuna Vârfurile). Deşi era profesor de limba română la Şcoala Normală din Arad, el are preocupări şi de istorie, de geografie, toponomie, economie, turism etc. Este un adept al ideilor Şcolii Monografice răspândite în întreaga ţară prin Institutul Social Român condus de Dimitrie Gusti. De altfel, Traian Mager era şi membru al Despărţământului Arad al Institutului Social Banat-Crişana, în cadrul căruia lucra la o monografie complexă ce viza *Ţinutul Hălmagiului* (aici intrau şi localităţile Vârfurile, Avram Iancu, Poiana, Vidra, Groşi, Lazuri, Mermeşti şi Măgulicea).

Strânsele relaţii pe care le are Traian Mager cu profesorul Dimitrie Gusti şi cu Institutul Social Român şi Fundaţiile Culturale Regale „Principele Carol” fac ca în anul 1936 o echipă de studenţi monografişti să vină în localitatea Vârfurile. Ea îşi va desfăşura activitatea aici în vara anului 1936 fiind condusă de către Traian Mager. Echipa era formată dintr-un medicinist, un agronom, un veterinar, un onefrist, un antropolog care era şi şeful echipei, un sociolog şi o maestră de gospodărie. Mai făceau parte din ea şi patru elevi normalişti de la Arad. Activitatea desfăşurată a constat din măsurători antropologice, vizite medicale, lecţii de igienă, împărtăşirea de cunoştinţe agricole. Membrii echipei au colaborat

foarte bine cu localnicii lansându-se chiar ideia ridicării unui cămin cultural, fapt ce a trezit un viu entuziasm.

Cel de-al doilea război mondial îşi pune amprenta şi pe aceste localităţi. Numai din satele Avram Iancu şi Poiana au căzut pe front 62 de oameni. Monumentul ridicat în cinstea lor, de către Asociaţia Veteranilor de Război, se află în faţa bisericii din Avram Iancu. Consecinţele insaturării regimului comunist se fac simţite şi în această zonă. Bătrânii din satul Avram Iancu vorbesc despre încercarea autorităţilor comuniste de a înfiinţa în localitate o „întovărăşire” la care sătenii să dea oile pe care le aveau în proprietate. Datorită proastei gestionări a noii turme formate, oile au murit de foamete şi de boli.

Totuşi localităţile Avram Iancu, Groşi, Lazuri, Măgulicea, Mermeşti, Poiana, Vârfurile şi Vidra au rămas necolectivizate, ceea ce le-a permis localnicilor o mai mare libertate economico-financiară faţă de comunele şi satele cooperativizate. A rămas o mândrie a localnicilor, spiritul de solidaritate manifestat în acele vremuri, când, deşi autorităţile doreau să menţină un control strict asupra numărului de animale (mai ales viţei, vite şi porci), în această zonă se practica tacit sacrificiul animalelor pentru consum.

După 1989, numărul populaţiei a scăzut treptat, deoarece tot mai mulţi tineri se stabilesc la oraş (Arad, Timişoara, Deva) sau pleacă la lucru în străinătate (Italia, Spania, Geramania etc.). Localnicii au primit înapoi păşunile şi pădurile composesorale. Acestea sunt administrate de către proprietari. În ce priveşte pădurile composesorale, acestea se exploatează în regim silvic, lucrările fiind efectuate de către Ocolul Silvic „Codrii Iancului” din Hălmagiu.

Avram Iancu

Localitatea Aciua (din anul 1926 Avram Iancu) a fost atestată documentar în anul 1366 când sunt menţionaţi cnejii Micle şi Hanc. Numele Micle este întâlnit şi în prezent (Miclean), iar un crâng al satului se cheamă Miclăneşti. Pentru toponimul Aciua, profesorul Traian Mager, om al locului şi autor al importantei lucrări „Ţinutul Hălmagiului”, dă următoarea origine: *„Numele comunei derivă de la verbul „a se aciua”, comuna fiind aciuată (pitită, adăpostită), pe vale...”*

Groşi

Satul Groşi este menţionat, împreună cu Măgulicea în anul 1427. Profesorul Traian Mager dă ca origine a numelui trunchiurile de copaci tăiaţi, butuci, care în zonă se numesc *groşi.*Familiile de baştină poartă numele de Malea şi Luca.

Lazuri

Prima menţine documentară a satului Lazuri este din 1439 – 1441 în contextul daniei domeniului Şiriei către Gheorghe Brancovici. Numele de Lazuri vine de la acţiunea de „a lăzui” ceea ce înseamnă a defrişa un loc împădurit pentru a fi folosit în agricultură. Pe valea Lazurilor şi a Leucăi se pare că au fost mai multe instalaţii industriale miniere (şteampuri, topitoare de aramă). Numele cele mai vechi şi cele mai des întâlnite în sat sunt Tamaş, Igreţ, Cornea, Boc, Leuca, Sima, Roţ, Blaj, Trif, Gavra. Locuitorii din Lazuri se remarcă în timpul revoluţiei din 1848 – 1849, când, pe Dealul Mare de deasupra localităţii, au reuşit să oprească înaintarea armatelor maghiare care veneau dinspre Oradea împotriva trupelor lui Avram Iancu.

Măgulicea

Localitatea făcea parte la 1439 – 1441 din domeniu cetăţii Şiria, care era dăruit lui Gheorghe Brancovici. Numele localităţii ar putea veni de la „măgură” (colină). Dintre vechile familii menţionăm familia Iuga (înnobilată în 1720), Roman, Ghilea.

Mermeşti

Atestat documentar în 1760 când număra 16 familii. Numele familiilor de baştină sunt Sârban, Dubăţ, Morcan, Costea, Groza.

Poiana

Satul Poiana a fost atestat documentar la 1510 când a fost dăruit lui George de Brandemburg. Mai târziu, tot în secolul XVI, a aparţinut familiei Losonczy, pentru ca din 1697 să facă parte din domeniul Hălmagiului care era în posesia familiei Bethlen. Dintre vechile familii se remarcă cele care poartă numele de Negru, Bibici, Ghiţ şi Jepian.

Vidra

În anul 1477, localitatea Vidra este menţionată ca fiind în proprietatea familiei Banffy. În 1697 aparţine domeniului Hălmagiu şi familiei Bethlen. După profesorul Traian Mager, numele satului s-ar trage de la mamiferiul *vidra (Lutra vulgaris)* care trăieşte în valea Crişului Alb. Dintre vechile familii ale satului se remarcă Mager, Petrişor, Mihuţa, Gârgariu, Ilica, Toderel, Iova şi Boia. În timpul răscoalei lui Horea, Cloşca şi Crişan se distinge un conducător local, Pavel Bocu din Vidra. Acesta a fost în cele din urmă prins şi a murit în închisoare. În luptele de la începutul anului 1919 între gărzile naţionale române şi trupele maghiare, trenul blindat al armatei maghiare care opera pe Valea Crişului Alb, în zona Gurahonţ – Vârfurile – Hălmagiu, a ucis în semn de represalii şi câţiva locuitori ai satului Vidra.

IV. Evoluţie demografică

Conform recensământului din anul 1720, la **Ciuci (Vârfurile)** erau 150 de locuitori, toţi români; în anul 1834 – 454 locuitori; în 1869 – 842 loc.; în 1880 – 776 loc.; în 1890 – 857 loc.; în 1900 – 1058 loc; în 1910 – 1221 loc.; în 1920 – 1118 loc.; în 1930 – 1132 loc.; în 1941 – 1276 loc. (din care 8 maghiari, 4 germani, 35 fără apartenenţă etnică); în 1956 – 1174 loc.; în 1966 – 1098 loc. (din care 9 ucraineni, 2 maghiari, 9 fără apartenenţă etnică); 1977 – 1009 loc. (din care 9 ucraineni, 2 maghiari, 9 fără apartenenţă etnică); 1992 – 950 loc. (din care 16 ţigani, 4 ucraineni, 1 maghiar, 20 fără apartenenţă etnică); în 2002 – 881 loc. (din care 32 ţigani, 2 maghiari 32 fără apartenenţă etnică); în 2011 – 752 loc.

În localitatea **Avram Iancu (Aciua):** în anul 1720 – 84 loc.; în 1834 – 680 loc.; în 1869 – 1184 loc.; în 1880 – 1142 loc.; în 1890 – 1134 loc.; în 1900 – 1277 loc.; în 1910 – 1362 loc.; în 1920 – 1236 loc.; în 1930 – 1290 loc; în 1941 – 1269 loc.; în 1956 – 1179 loc.; în 1966 – 1130 loc.; în 1977 – 1062 loc.; în 1992 – 882 loc.; în 2002 – 755 loc.; în 2011 – 634 loc.

În localitatea Groşi: în anul 1720 – 30 loc.; în 1834 – 56 loc.; în 1869 – 189 loc.; în 1880 – 204 loc.; în 1890 – 262 loc.; în 1900 – 279 loc.; în 1910 – 260 loc.; în 1920 – 251 loc.; în 1930 – 260 loc.; în 1941 – 270 loc.; în 1956 – 236 loc.; în 1966 – 224 loc., în 1977 – 209 loc., în 1992 – 146 loc.; în 2002 – 131 loc.; în 2011 – 91 loc.

Localitatea **Lazuri**: în 1720 – 66 loc.; în 1834 – 264 loc.; în 1869 – 745 loc.; în 1880 – 691 loc.; în 1890 – 762 loc.; în 1900 – 877 loc.; în 1910 – 1054 loc.; în 1920 – 979 loc.; în 1930 – 958 loc.; în 1941 – 972 loc. (din care 2 maghiari şi 3 apartenenţă etnică necunoscută); în 1956 – 845 loc.; în 1966 – 880 loc.; în 1977 – 708 loc.; în 1992 – 540 loc. (din care 1 maghiar); în 2002 – 464 loc.; în 2011 – 392 loc.

Localitatea **Măgulicea:** în 1720 – 48 loc.; în 1834 – 170 loc.; în 1869 – 604 loc.; în 1880 – 551 loc.; în 1890 – 538 loc.; în 1900 – 515 loc.; în 1910 – 530 loc.; în 1920 – 552 loc.; în 1930 – 511 loc.; în 1941 – 511 loc.; în 1956 – 431 loc.; în 1966 – 396 loc.; în 1977 – 378 loc.; în 1992 – 359 loc.; în 2002 – 336 loc.; în 2011 – 269 loc.

Localitatea **Mermeşti** (întemeiată din anul 1760): în 1834 – 99 loc.; în 1869 – 212 loc.; în 1880 – 180 loc.; în 1890 – 209 loc.; în 1900 – 258 loc.; în 1910 – 336 loc.; în 1920 – 282 loc.; în 1930 – 286 loc.; în 1941 – 296 loc.; în 1956 – 312 loc.; în 1966 – 272 loc.; în 1977 – 270 loc.; în 1992 – 242 loc.; în 2002 – 221 loc.; în 2011 – 175 loc.

Localitatea **Poiana**: în 1720 – 48 loc.; în 1834 – 115 loc.; în 1869 – 335 loc.; în 1880 – 315 loc.; în 1890 – 358 loc.; în 1900 – 410 loc.; în 1910 – 457 loc.; în 1920 – 448 loc.; în 1930 – 455 loc.; în 1941 – 477 loc.; în 1956 – 394 loc.; în 1966 – 354 loc.; în 1977 – 329 loc.; în 1992 – 249 loc.; în 2002 – 213 loc.; în 2011 – 168 loc.

Localitatea **Vidra**: în 1720 – 174 loc.; î 1834 – 473 loc.; în 1869 – 801 loc.; în 1880 – 636 loc.; în 1890 – 703 loc.; în 1900 – 758 loc.; în 1910 – 777 loc.; în 1920 – 712 loc.; în 1930 – 671 loc.; în 1941 – 635 loc.; în 1956 – 576 loc.; în 1966 – 536 loc., în 1977 – 466 loc.; în 1992 – 369 loc.; în 2002 – 296 loc.; în 2011 – 234 loc.

În urma recensământului din 2011 populaţia comunei Vârfurile împreună cu satele aparţinătoare (Avram Iancu, Groşi, Lazuri, Măgulicea, Mermeşti, Poiana, Vidra şi Vârfurile) se ridică la 2715 locuitori. Dintre aceştia 96, 54%sunt români, urmaţi de 1,4% rromi (ţigani), iar pentru 1,77% apartenenţa etnică nu este cunoscută. În ce priveşte confesiunea, 93,66% sunt de religie ortodoxă, 2,96% baptişti, iar pentru 1,77% nu este cunoscută apartenenţa confesională.

Biserica

În ce priveşte populaţia localităţilor Ciuci (Vârfurile), Aciua (Avram Iancu), Groşi. Lazuri, Măgulicea, Mermeşti, Poiana, Vidra, aceasta a fost întotdeauna de confesiune ortodoxă. Între anii 1747 – 1754, cu ajutorul autorităţilor, vicarul unit de la Blaj, Petru Paul Aron, desfăşoară în zona Hălmagiului (care cuprinde şi localităţile mai sus menţionate) o virulentă campanie propagandistică în favoarea trecerii la religia greco-catolică. Această acţiune însă nu va avea succes, populaţia de aici refuzând categoric trecerea la ritul greco-catolic. Chemate pe rând în luna mai 1754, să-şi exprime apartenenţa la una dintre confesiuni, populaţia satelor din Ţinutul Hălmagiului va opta pentru religia ortodoxă.

Vârfurile

Istoricul Marki Sandor pomeneşte existenţa unei biseici în localitate la 1648. În 1755 este semanalată, în conscripţia episcopului Sinesie Jivanovici, o biserică de lemn cu hramul „Sfinţii Arhangheli”. În următorii ani se încearcă repararea acesteia, dar autorităţile refuză să îşi dea acordul. Biserica din zid, cu hramul „Sfinţii Arhangheli” a fost construită în anul 1889.

Avram Iancu

Pe la mijlocul secolului al XVIII-lea exista şi în această localitate o biserică de lemn cu hramul „Sfinţii Arhangheli”. Peste un veac, la mijlocul secolului al XIX (1846), comunitatea din localitate va construi o biseică din piatră cu hramul „Cuvioasa Paraschiva”. La 26 septembrie 2010 a fost târnosită noua biserică cu hramul „Înălţarea Domnului şi Cuvioasa Paraschiva”.

Groşi

Vechea biserică de lemn cu hramul „Înălţarea Domnului” a fost construită (după afirmaţiile lui Coriolan Petranu) între anii 1754 – 1760 şi ar fi fost adusă la Groşi din satul Ţoheşti. În secolele XVIII şi XIX exista obiceiul ca atunci când o comunitate îşi construia o biseică nouă, vechiul locaş de cult să fie vândut altor sate mai sărace. În această biserică s-a slujit până în anul 1927, când a fost construită alta nouă, din piatră şi beton, având tot hramul „Înălţarea Domnului”. Biserica a fost edificată pe un teren donat de săteanul Dubat Manasie.

Lazuri

La 1754 este semnalată o biserică de lemn cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”. În 1814 este construită o altă biserică, tot din lemn, cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh”, în mijlocul cimitirului. Aceasta a funcţionat până în anul 1945, când s-a început construcţia actualei biserici. A fost târnosită în anul 1954 de către episcopul Aradului dr. Andrei Mager.

Măgulicea

O veche biserică de lemn este construită între 1754 – 1762, pentru ca în 1800 să fie înlocuită cu alta, tot din lemn. Hramul este acelaşi; „Cuvioasa Paraschiva”.

Mermeşti

Localitatea a avut trei biserici de lemn. Prima a fost construită în anul 1767, apoi a fost înlocuită în secolul XIX cu alta, iar în anul 1928 s-a edificat, tot din lemn, o biserică ce a funcţionat până prin anul 1980 când a fost construită biserica de zid. Toate au avut hramul „Bunavestire”. Acesta a rămas şi hramul noii biserici.

Poiana

Biserica de lemn a fost construită în anul 1767 (pe lista monumentelor istorice figurează anul 1751) şi are hramul „Naşterea Maicii Domnului”. Datorită stării avansate de degradare, în anul 2000 biserica s-a refăcut în integralitate.

Vidra

Biserica de lemn de la Vidra cu hramul „Sfinţii Cosma şi Damian” a fost construită în anul 1724 (pe lista monumentelor istorice figurează anul 1784). A fost supusă unor reparaţii prin anul 1800, iar în 1964 s-a procedat la o restaurare consistentă. Atunci, pe lână o serie de diverse reparaţii, s-a luat hotărârea ca biserica să fie ridicată pe un fundament de beton, pentru a fi ferită de intemperii. Gorunul din apropiere se pare că are aceeaşi vârstă cu biserica. Exista în trecut obiceiul ca la terminarea construcţiei unei biseici de lemn să se planteze în apropiere un gorun. Acesta, pe lângă faptul că ţinea umbră şi răcoare, avea şi rolul de a feri biserica de trăznete (era numit „copacul de trăznet”).

VI. Şcoala

Din păcate, dovezi scrise despre existenţa unor şcoli pe raza comunei Ciuci (Vârfurile) înainte de 1850 nu există. Se ştie că satele de aici nu au fost afectate de programul de sistematzare al localităţilor, pe care administraţia habsburgică l-a pus în practică în zona de câmpie, dar şi pe valea Crişului Alb, până la Gurahonţ. Chiar dacă siatematizarea salelor („tragerea la linie”) a fost un proces dramatic, locuitorii trebuind în doi ani de zile să-şi dărâme gospodăria şi să o strămute în noul lot de pământ repartizat, totuşi acest proces a avut şi urmări pozitive. Unul dintre ele a fost şi acela că în noua structură a aşezării, pe lângă locurile destinate bisericii, primăriei, pieţei, se repartiza un loc şi ajutor financiar pentru construcţia şcolii. Dar, aşa cum s-a specificat şi mai sus, localităţile Aciua (Avram Iancu), Ciuci (Vârfurile), Groşi, Lazuri, Măgulicea, Mermeşti, Poiana, Vidra nefiind supuse procesului de sistematizare, nu au beneficiat de ajutor pentru înfiinţarea scolilor. Aceasta nu înseamnă că astfel de instituţii nu au existat.(Se pare că înainte de 1848 exista o şcoală la Hălmagiu).

Începând cu anul 1850, noul regim de la Viena începe să privească educaţia poporului ca fiind o problemă comună a statului şi a bisericii. Se va dezvolta astfel învăţământul confesional, preoţii fiind directori ai şcolilor, protopopii – inspectori cercuali sau districtuali, iar consistoriatele devin autorităţi şcolare diecezane. Inspecţia superioară şi chestiunile materiale vor fi în competenţa autorităţilor politice şi a consilierilor scolastici.

Prima astfel de şcoală apare în zonă, la Aciua, în anul 1851, când se ridică şi o clădire . Ea va funcţiona doar un an, având 48 de elevi, după care se va reînfiinţa abia în anul 1869. Unele şcoli nu aveau o clădire special destinată activităţilor educative şi funcţionau în case particulare închiriate. În 1861 se înfiinţează o şcoală la Măgulicea, pe care o frecventau şi elevii de la Ciuci. În anul 1862, şcoala se mută la Ciuci. În anul 1869 - 1870 avem următoarea situaţie: la şcoala din Bodeşti este afiliată şi localitatea Mermeşti (erau 36 de elevi care îşi desfăşurau activitatea într-un edificiu nou); în 1870 se deschide şcoala din Vidra cu un număr de 20 elevi într-o casă închiriată); tot în 1870 la Lazuri unde era afiliată şi localitatea Groşi erau 23 de elevi (într-o casă închiriată); la Măgulicea- 23 de elevi (într-o casă închiriată); la Ciuci era edificiu şcolar unde învăţau 34 de elevi; la Aciua, unde veneau şi copiii din Poiana exita şcoală frecventată de 29 elevi.

Începând cu anul 1879, prin adoptarea legii XVIII, desfăşurării învăţământului în limba română i se pun tot felul de piedici. Era obligatorie învăţarea limbii maghiare, fără de care nu se putea obţine nicio diplomă. Legea XXX din 1883, legea XXVI din 1893 şi legea XXVI din 1907 (Legea Appony) nu fac decât să îngrădească dezvoltarea învăţământului în limba română.

Soarta învăţământului românesc se va schimba după Unirea din 1918, când se va pune problema unificării administrative şi legislative pe întreg teritoriul României. La 1 noiembrie

1921 se va trece la etatizarea școlilor, școlile confesionale vor trece de sub tutela bisericilor sub admninistrația statului. Acesta a fost un lucru pe care l-au cerut cei mai mulți învățători, imediat după Unire.

Învățământul primar va fi organizat prin legea din 1924 care va îl va împărți astfel: școli pentru copii mici (grădini de copii), școli primare (propriu-zise), școli și cursuri de adulți, școli și clase speciale pentru copii debili și anormali. Învățământul primar era obligatoriu pentru toți copii cetățenilor români și gratuit în școlile statului. În perioada intrebelică, profesorul Traian Mager, om al locului, va milita pentru introducerea în şcolile din zona Hălmagiului, Vârfurilor şi Gurahonţului a unui învăţământ de tip practic. Aceasta ar însemna ca elevii să facă practică în grădini şcolare unde să înveţe pomăritul, legumicultura, silvicultura, sericicultura, stupăritul şi întreţinerea fânaţelor. În acest scop, chiar profesorul, înfiinţează o pepinieră proprie de pomi fructiferi pe care îi dăruieşte gratuit elevilor pentru a-i cultiva şi îngriji în gospodăriile lor.

În anul 1925 şi 1936 sunt construite la Vârfurile două edificii şcolare („şcoala veche" şi „şcoala nouă"). Ele funcţionează şi în prezent, „şcoala veche" adăpostind Grădiniţa cu Program Normal Vârfurile, iar „şcoala nouă" elevii claselor I – VIII, precum şi salile de clasă, laboratoarele de fizică, chimie, biologie, sala profesorală, secretariatul şi direcţiunea. Există şi o sală de sport. Şcoala din Vârfurile are în subordine Grădiniţa cu PN Avram Iancu, Grădiniţa cu PN Lazuri, Şcoala cu clasele I – IV Avram Iancu, Şcoala cu clasele I – IV Lazuri, Şcoala cu clasele I – IV Măgulicea; Şcoala cu clasele I – IV Mermeşti, Şcoala cu clasele I – IV Poiana.

Personalităţi

Balint din Ciuciu (Vârfurile) nobil local - începutul secolului XVIII (înnobilat de către principele Mihail Apafi la 2 iunie 1682);

Popa Adam din din Ciuciu (Vârfurile) a tradus (sau copiat) între anii 1720 – 1724 o completare la ceaslovul mic;

Iuga de Măgulicea – înnobilat la 16 aprilie 1720 de către împăratul Carol al VI-lea;

Protopopul **Traian Mager** (1865 – 1909) s-a născut în localitatea Vidra. A fost, din anul 1907, protopop al comunei Buteni. La Buteni a înfiinţat cooperativa de credit şi economii „Codrul". Tot el înfiinţează la Gurahonţ, Casina şi biblioteca românească. În 1892 face parte din delegaţia care a dus Memorandumul la Viena. A scris fabule şi piese de teatru.

Dănilă Papp (1867 – 1950) născut în Aciua (Avram Iancu). A fost ofiţer în armata austro-ungară (între 1887 – 1890 a urmat cursurile Academiei Militare Tereziene de la Wiener Neustadt). După 1918 a fost general, conducând între 1924 – 1930 corpul VI al armatei regale române. În 1938 a fost numit guvernator al Ţinutului Mureş. La 1 august 1941 a fost numit de către mareşalul Ion Antonescu ministru plenipotenţiar pe lângă Vatican, până la 23 august 1944.

Economie - unităţi economice, comerţ, îndeletniciri

Comuna Vârfurile cu satele Măgulicea, Lazuri şi Mermeşti sunt localităţi de tip răsfirat. Acest tip de localităţi se caracterizează prin vatra satului bine definită şi printr-o reţea de străzi lungi cu traseu neregulat. Casele au locuri pentru grădini şi livezi între ele, dar în vatra satului gospodăriile sunt mai dese. Satele Vidra, Poiana, Avram Iancu, Groşi sunt sate risipite cu case răsfirate pe suprafeţe întinse care formează crânguri, un fel de grupuri de gospodării ce poartă numele proprietarilor acelor suprafeţe de teren. Aceste crânguri sunt legate între ele prin cărări, iar vatra satului este slab definită.

Este însă greu de delimitat satul răsfirat de cel risipit, uneori acestea având elemente comune, existând şi tendinţa ca localităţile risipite să se transforme în sate răsfirate.

Pământul din zona localităţilor Vârfurile, Avram Iancu, Groşi, Lazuri, Măgulicea, Mermeşti, Poiana şi Vidra este slab pentru practicarea agriculturii. De aceea ocupaţia principală în regiune a fost şi a rămas creşterea animalelor, urmată apoi de agricultură şi

pomărit. O altă ocupaţie era lucrul la pădure şi valorificarea materialului lemnos. Un exemplu în acest sens este satul Avram Iancu, despre care se poate spune că face parte din acele „sate specializate" din Ţara Zărandului. La Avram Iancu întâlnim foarte mulţi meşteri specializaţi în confecţionarea furcilor din lemn pentru fân. Ei mai fac şi cozi de coasă, de lopată, topor sau greble din lemn pentru fân.

În satul Vidra exista o preocupare pentru conservarea fructelor. Astfel, merele, perele şi prunele erau uscate în cuptoare speciale. Odată uscate ele puteau fi păstrate şi câţiva ani. Meşteşugul confecţionării furcilor din lemn şi uscarea poamelor se practică şi în celelalte localităţi Groşi, Măgulicea, Mermeşti, Poiana şi Vârfurile, dar cu mai mică intensitate.

Gospodăriile din zonă s-au dezvoltat în cursul timpului într-un mod autarhic. Acest sistem economic nu a fost afectat nici de regimul comunist, satele din acesastă regiune nefiind colectivizate ceea ce le-a permis o dezvoltare normală, organică. Bogata reţea hidrografică a făcut să se construiască foarte multe mori pe apă, morăritul fiind o ocupaţie profitabilă. Şi darurile oferite de natură erau şi sunt şi în prezent folosite de localnici; fructele de pădure (fragi, zmeură, mure, mere, pere pădureţe), bureţii, diferite plante medicinale etc. În trecut se practica masiv şi vânătoarea, dar în prezent această activitate este controlată strict de ocoalele silvice.

Existenţa unei deosebiri între resursele economice şi ocupaţiile locuitorilor de pe raza comunei Vârfurile şi cei din zonele agricole învecinate: Câmpia Aradului, Câmpia Crişurilor, Câmpia Banatului, a dus la o dezvoltare a unui comerţ intens bazat în cea mai mare parte pe troc, între locuitorii acestor regiuni. Locuitorii din zona Vârfurile mergeau cu căruţele pline de mere, prune, pere (proaspete sau uscate), cu var, cu produse din lemn (furci, cozi de coasă, de sapă de lopată), mături din nuiele, ţuică etc., pe care le schimbau în localităţile de câmpie, pe cereale. De regulă drumurile străbătute de ei urmau traseul: Vârfurile – Gurahonţ – Sebiş – Ineu (de aici puteau merge şi spre Salonta – Oradea) – Pâncota – Şiria – Arad. De la Arad drumul putea continua spre Pecica – Semlac – Nădlac, spre Sântana- Şimand – Chişineu-Criş – Socodor - Vărşand sau spre Timişoara (şi satele din Câmpia Banatului). Această activitate avea rolul de a întregi bugetul familial, iar moţii crişeni din zona Vârfurile o numeau „drumălit". În perioada interbelică locuitorii din această parte a ţării au beneficiat de *Carnetul de moţ*, care le dădea dreptul de a-şi tranporta marfa pe calea ferată, plătind doar 50% din preţ. De asemenea puteau face comerţ în toate pieţele fără să plătească taxă, iar în cazul în care se deplasau cu căruţa, aveau de-a lungul drumului păşuni special amenajate pentru cai.

Regimul comunist a desfiinţat carnetul de moţ, dar în primii ani de după revoluţia din 1989, locuitorii din acestă zonă au primit din nou asemenea carnete cu facilităţile menţionate mai sus.

Alte surse de venit le-au reprezentat lucrul la pădure ca angajaţi în cadrul ocoalelor silvice, la mine (de mangan) sau la cariera de piatră de la Vârfurile. Cariera de piatră a fost deschisă în anul 1895 pe o suprafaţă de 10 jug. ajungând ca în anul 1927 să aibă 150 de muncitori, producând 30 de vagoane de piatră spartă pe zi. După 1990 cariera funcţionează cu intermitenţe.

Calea ferată Arad – Brad inaugurată în anul 1896 a însemnat un progres economic pentru toate localităţile care aveau acees la ea. În gara din Vârfurile coborau multe căi ferate cu ecartament îngust folosite pentru exploatarea pădurilor din zonă. O importantă sursă de venit a constituit-o lucrul la întreţinerea liniei ferate, mulţi locuitori fiind angajaţi ca muncitori sezonieri sau permanenţi. În prezent locuitorii comunei Vârfurile şi a satelor aparţinătoare lucrează la diferite fabrici din judeţ, la Ineu, Gurahonţ, Sebiş (unde sunt transportaţi dus – întors cu autobuzele firmelor), la firme de exploatare forestieră, la cariera de piatră sau la C.F.R.

Gospodăria de tip autarhic este întâlnită şi în prezent. În cadrul acestui fel de economie, localnicii se ocupă cu creşterea şi valorificarea animalelor (în special vite şi

porcine), cu valorificarea produselor lactate (lapte, brânză, caş), a fructelor, a legumelor (cartofi şi fasole), ouă, ţuică, produse ale industriei casnice (furci din lemn, cozi pentru coasă, sapă, lopată, mături de nuiele), vânzare de material lemnos (drepturile pe care le au în pădurea composesorală) etc.

IX. Folclor, tradiţii, obiceiuri

Un obicei foarte important pentru locuitorii din zona comunei Vârfurile, dar şi pentru localităţile învecinate era „nedeia de la gorun" din localitatea Vidra. Spaţiul unde se află gorunul, biserica şi cimitirul erau în urmă cu 45 – 50 de ani locul de desfăşurare al nedeii din localitate. Ziua în care se ţinea „nedeia de la gorun" era, în fiecare an, miercurea de după Paşti, fiind şi prima nedeie din zonă. Această manifestare deschidea ciclul nedeilor care se încheia în jurul datei de 20 iulie cu Târgul de fete de pe muntele Găina. Deşi era miercurea de după Paşti, şi nu mai era zi de sărbătoare, totuşi nedeia începea cu o slujbă la biserică. Sătenii coborau la slujbă aducând cu ei coşuri cu mâncare, băutură, dar şi tărâţe, cereale, apă pentru hrana animalelor. Toate acestea urmau să fie sfinţite de către preot.

După slujba de la biserică şi după sfinţirea mâncării şi a mormintelor, începea jocul care se termina la apusul soarelui. Această nedeie atrăgea mii de oameni din localităţile apropiate dar şi mai îndepărtate.Din păcate, nedeia de la gorun a fost obstrucţionată în evoluţia ei firească de intervenţia regimului comunist care nu vedea cu ochi buni o astfel de manifestare ce avea şi un caracter religios.

Despre data la care obiceiul a început să nu se mai ţină, majoritatea informatorilor vorbesc despre o perioadă de circa 50 de ani. Datele sunt relative, dar un lucru este cert: că la obstrucţionarea desfăşurării fireşti a nedeii au contribuit reprezentanţii regimului comunist. S-a construit un cămin cultural şi s-a urmărit ca desfăşurarea jocului să se facă aici. Preotului i s-a interzis să facă slujba în miercurea de după Paşti, pomenirea morţilor având loc chiar în Duminica sau Lunea Paştelor . Apoi, în detrimentul nedeii de la gorun, a fost încurajată desfăşurarea nedeii de la Tăcăşele, în localitatea Avram Iancu, situată la aproximativ 7 km de Vidra. Este adevărat că această localitate este mai accesibilă din punct de vedere al căilor de comunicaţie, dar nedeia de aici a fost iniţial cu mult mai mică, şi ca desfăşurare şi ca importanţă (era nedeia ţinută de un crâng al satului Avram Iancu, de cei care păşunau pe Valea Tăcăşelelor). Această nedeie a fost transformată într-o mare sărbătoare câmpenească prin implicarea în organizarea ei a autorităţilor judeţene, substituind toate celelalte nedei din zonă, inclusiv cea de la Vidra. Data de desfăşurare a fost stabilită în a doua duminică după Rusalii. În prezent nedeia de la Tăcăşele atrage mii de oameni care participă la slujba religioasă, la premierea celor mai buni crescători de animale, la spectacolul folcloric şi la comerţul ambulant practicat cu această ocazie.

În comuna Vârfurile şi localităţile aparţinătoare se păstrează şi în prezent tradiţiile legate de pomenirea morţilor. Astfel, încă de a doua zi de Paşti se începe pomenirea morţilor în cimitire. Cum aceste localităţi sunt formate din mai multe crânguri, unele dintre ele având fiecare câte un cimitir, preotul face slujbă de pomenire a morţilor în fiecare dumuinică ajungând până aproape de sărbătoarea Rusaliilor. Prezenţa la cimitire este masivă, fiecare localnic care are pe cineva înmormântat acolo aducând mâncare şi băutură în cantităţi subsatnţiale , pentru a servi rudele şi prietenii celui decedat.

Obiceiul colindatului se păstrează încă destul de bine. În toate aceste localităţi colindatul se face de către ceata de feciori în seara şi noaptea de ajun, dar şi în seara şi noaptea de Crăciun, astfel încât colindătorii să ajungă la fiecare casă din sat. Colindătorii au dube (sunt numiţi şi „dubaşi"), dar sunt însoţiţi şi de muzicanţi. La casele cu fete de măritat se face şi joc. Cadourile primite în urma colindatului sunt, mai nou, bani, dar şi alimente şi băutură. În a doua sau a treia zi de Crăciun şeful cetei de colindători împreună cu câţiva oameni de încredere organizează o masă festivă („conac") cu darurile primite, la care sunt invitaţi tinerii din familiile colindate. Cu o parte din banii primiţi se tocmeşte muzica.

Turism şi agroturism – potenţial turistic al localităţii

Nedeia de la Tăcăşele

Evenimentul care atrage anual mii de vizitatori este Nedeia de la Tăcăşele din satul Avram Iancu. Sărbătoarea se ţine, în fiecare an, în duminica a doua după Rusalii. Manifestarea se suprapune peste o nedeie mai veche, pe care locuitorii ce păşunau vitele în valea Tăcăşelelor o organizau la data menţionată mai sus. În trecut însă, aceasta nu era cea mai mare nedeie. Renumită era, în urmă cu 50-60 de ani „nedeia de la gorun" din satul Vidra, ţinută în miercurea de după Paşti. În prezent , despre nedeia de la gorun îşi mai amintesc doar oamenii cu vârste de peste 60 de ani. Având şi un caracter religios (se suprapunea cu pomenirea morţilor şi se sfinţeau animalele, de către preot), nedeia de la gorun a fost treptat interzisă de către regimul comunist, autorităţile de partid din acea perioadă dând o mai mare atenţie nedeii de pe valea Tăcăşelelor, pe care au transformat-o într-o serbare câmpenească. Datorită şi accesului foarte uşor, fiind lângă DN 76, această manifestare a început să atragă anual tot mai mulţi participanţi. În prezent, de organizarea acestui eveniment se ocupă primăria comunei Vârfurile şi Consiliul Judeţean Arad. Nedeia începe cu o slujbă religioasă la troiţa de pe păşunea Tăcăşelelor, apoi se continuă cu un concurs în cadrul căruia sunt premiaţi cei mai buni crescători de animale din zonă şi cu un spectacol artistic. Cei prezenţi la nedeie pot servi o serie de mâncăruri specifice (virşli cu boia de ardei iute şi muştar, mititei, grătare sau ţuică de prune, mere, cireşe amare, afinată, miere de albine, siropuri etc.) pe care le găsesc la o serie de tarabe. Micii comercianţi sunt prezenţi şi ei cu diverse mărfuri, de la îmbrăcăminte la obiecte de uz casnic, jucării etc. Printre comercianţi, pot fi văzuţi şi localnici care oferă spre vânzare produsele lor tradiţionale: furci din lemn, greble din lemn, cozi de coasă, de lopată, mături din nuiele, var.

Mănăstirea Izbuc

Mănăstirea Izbuc se află la 12,5 km de satul Avram Iancu (de pe DN 76 pe direcţia Arad –Brad se face stânga în satul Avram Iancu). Spaţiul unde este amplasată mănăstirea se numeşte „La Călugări" şi se remarcă prin prezenţa unui izbuc (izvor cu apă intermitentă). Numele locului „La Călugări" ne semnalează faptul că a existat un locaş monahal aici încă în secolul XVIII. În anul 1924, savantul Simion Mehedinţi, împreună cu un grup de studenţi descoperă locul acesta şi îi face propunerea epicopului ortodox al Oradiei, Roman Ciorogariu, să întemeieze acolo o mănăstire. În anul 1930 se aşează aici primii călugări, viaţa monahală având continuitate până în prezent.Tot în anul 1930 se iniţiază construcţia bisericii din zid, iar în anul 1954 este adusă biserica de lemn de la Beiuş (construită în anul 1696). Hramul mănăstirii este „Adormirea Maicii Domnului", astfel că la 15 august sunt prezenţi aici, în fiecare an, câteva zeci de mii de credincioşi.

Bisericile de lemn

Biserica de lemn din Vidra construită în anul 1724, monument istoric (anul 1784 conform liste monumentelor istorice din judeţul Arad);

Biserica de lemn din Poiana, monument istoric (anul 1751 în lista monumentelor istorice din judeţul Arad);

Biserica de lemn din Măgulicea (construită în anul 1800).

Muzeul şcolar din Măgulicea

La şcoala din satul Măgulicea funcţionează un muzeu de etnografie. Acest muzeu a fost înfiinţat prin grija cadrelor didactice de aici, care în decursul anilor au reuşit să adune o colecţie impresionantă de obiecte etnografice specifice zonei.

Posibilităţi de cazare

Pensiunea *Alina Maria* din Vârfurile. Categorie 2 stele, 4 camere (8locuri). Pensiunea dispune de restaurant unde se poate servi masa.

Cabana silvică Tăcăşele, pe valea Tăcăşelelor, ţine de Ocolul Silvic „Codrii Iancului" Hălmagiu.

Cazare şi masă pot oferi şi persoanele particulare. Acest gen de agroturism este destul de slab dezvoltat, dar în viitor el se poate exploata. În unele gospodării pot fi vizitate şi ateliere particulare de confecţionare a furcilor din lemn, a greblelor, a cozilor de coasă sau a măturilor din nuiele.

Drumeţii

Vârfurile – valea Leucii;
Vârfurile – Dealul Şortocului;
Avram Iancu – vârful Moma;
Avram Iancu – Aciuţa (pe valea Tăcăşelelor) etc.

Bibliografie specifica

Direcţia Judeţeană Arad a Arhivelor Naţionale, *Fond personal profesor Traian Mager*

Ciomac, Ion. L., Popa-Necşa, Valeriu, *Munții Apuseni. Cercetări asupra stărilor economice din Munții Apuseni,* Bucureşti, Tipografia ziarului ”Universul”, 1936;

Dudaş, Florian, *Zărandul chipuri și fapte din trecut,* București, Editura Albatros, 1981;

Xxx, *Enciclopedia României,* vol I, Bucureşti, 1938;

Gheorghiu, Teodor Octavian, *Locuirea tradițională rurală din zona Banat – Crișana (Elemente de istorie și morfologie; protecție și integrare),* Timişoara, 2008;

Xxx, *Aradul, permanenţă în istoria patriei,* Arad, 1978;

Godea, Ioan, ”Copacul de trăsnet”, în *Zărandul,* nr. 3, Arad, 2010;

Godea, Ioan, Medeleanu, Horia, *Biserici de lemn din județul Arad,* ediția a II-a, Timișoara, Editura Brumar, 2009;

Hălmăgean, Gabriel, Sabău, Sorin, *Ţinutul Hălmagiului cercetat prin profesorul Traian Mager,* Arad. Complexul Muzeal Arad, 2012;

Işfănoni, Doina, „Nedeia” – ritual şi sărbătoare a comunităţii săteşti, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei,* Cluj – Napoca, Ed. Mediamira, 1998;

Jivan, Iosif, *Composesoratele de pădure (Îndrumător),* Deva, 1940;

Mager, Traian, *Ținutul Hălmagiului. Aspecte economice. Partea I,* Arad, Tiparul Tipografiei Diecezane, Arad, 1928;

Idem, Ţinutul Hălmagiului (Cadrul istoric. Partea I), vol. I, Arad, Tiparul Tipografiei Diecezane, 1938;

Idem, Ținutul Hălmagiului (Cadrul istoric. Partea a II-a), Arad, Tiparul Tipografiei Diecezane Arad, 1937;

Idem, Ținutul Hălmagiului (Cadrul istoric. Partea a III-a), Arad, Tiparul Tipografiei Diecezane Arad, 1937;

Manea George, ”Centru de ”furcași” din Avram Iancu (județul Arad)”, în *Ziridava,* nr. XII, Arad, 1980;

Meruţiu, V., *Judeţele din Ardeal şi din Maramureş până în Banat (Evoluţia teritorială),* Cluj, Institutul de arte grafice ”Ardealul”, 1929;

Oarcea, Felicia Aneta, *Şcoala și societatea în comitatul Arad (1867-1918),* Arad, Editura Gutenberg Univers Arad, 2012;

Pascu, Ștefan, ”Din trecutul județului Arad. Populația medievală până la mijlocul secolului al XVI–lea” în *Ziridava,* Arad, nr. XII, 1980;

Prodan, David, *Iobăgia în Transilvania, în secolul al XVI-lea,* vol. I. București, Ed. Academiei, 1967;

Idem, Iobăgia în Transilvania în secolul al XVII-lea (vol. I. Supușii), București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986;

Idem, Problema iobăgiei în Transilvania, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989;

Roz, Al., Kovach, Geza, *Dicționarul istoric al localităților din județul Arad,* Arad, Editura Universității ”Vasile Goldiș” Arad, 1997;

Sabău, Sorin, ”Schimburile economice munte-câmpie, prilej de cunoaștere și conviețuire (județele Arad-Bekes), în *Obiceiuri și tradiții populare. Interferențe culturale transfrontaliere,* Arad, 2004;

Idem, „Nedeia de la gorun” – încercare de revitalizare a unui obicei aproape uitat”, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei,* Iaşi, 2011;

Vesa, Pavel, *Biserici de lemn de odinioară,* Arad, Editura Gutenberg, 1997;

Sorin Sabău